

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№9

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
sentyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

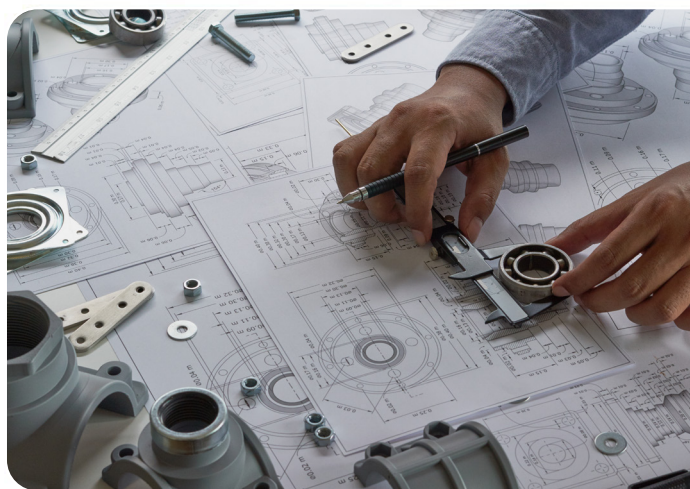
ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr,
501 sahifa, sentyabr, 2025-yil.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Olmazor tumanining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va boshqaruv tizimini tahlil qilish	12
Muminov Fazliddin Xusniddin o'g'li	
Transport va logistika sohalarida sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	19
Usmonov Abbos Valijon o'g'li	
Using matrix analysis methods in marketing strategy in manufacturing enterprises	23
Sheraliev Axror Sodiqovich	
Yer osti konlari suvlari haydash tizimida ejektorli nasoslarni qo'llash imkoniyatlarini tadqiq qilish	30
Xatamova Dilshoda Narmuratovna, Yuldasheva Mohinur Abduxakim qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kreditlash amaliyotining me'yoriy jihatlari va huquqiy asoslari	37
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Eksport salohiyatini boshqarishda ishlab chiqarish faoliyatini baholash metodologiyasi	42
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Xizmat ko'rsatish korxonalarining raqamli iqtisodiyotga o'tishida xodimlarning mehnat munosabatlari	46
Kurbonova Raxima Jamshedovna	
Transport tizimining Markaziy Osiyo mamlakalarining milliy iqtisodiy o'sishga ta'sirini hozirgi holati	49
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini boshqarishda risklarni samarali kamaytirish usullari va innovatsion yondashuvlar	54
Marufhanov Davron Xasanovich	
Интеграция ESG-факторов в страховой сектор: возможности, барьеры и развитие рынка	58
Юсуфов Асфандиёр Элдор угли	
Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini samarali moliyalashtirish yo'nalishlari	63
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Oliy ta'lim tashkilotlarida daromadlar va xarajatlarni shakllantirish konsepsiyasi	67
Kurbanov Jaloladdin Yuldashbayevich	
“Intellectual mulk”, “Intellectual kapital”, “Nomoddiy aktiv” tushunchalari o'rtasidagi munosabat hamda ulardagi o'zaro bog'liqlik	73
N.D.Maxmudova	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlar rivojlanishi: iqtisodiy samaradorlik va moliyaviy barqarorlik omili	77
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Iqtisodiyotning agrar sektori salohiyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	83
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasi asosida yashirin iqtisodiyotni fiskal vositalar bilan tartibga solish strategiyasi	87
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi muammolar	91
Qosimova Lola Sultanovna	
Mashinasozlik sanoati tarmog'ini rivojlantirishda yashil texnologiyalarni tadbiq etish usullari va yo'llari	96
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar	100
Rajabov Alibek Xushnadbekovich	

Ways to enhance financial transparency in utility service organizations through the digitalization of internal audit mechanisms.....	106
Primova Shakhnoza Komiljonovna	
Temir oksidli pigmentlarning ishlab chiqarish manbalari va jahon bozorida rivojlanish tendensiyalari	110
Askarova Nilufar Musurmanovna, Axmedova Nigora Erkin qizi	
Potential GDP Estimation and Output Gaps in Emerging Economies: A Comparative Review	120
Mukhammedova Azizakhon Ikromjon kizi	
Tijorat banklari likvidligiga indikativ foizlarning ta'sirini baholash.....	124
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li	
Respublikamizda yetishtirilayotgan jun xomashyosining miqdori va texnologik xususiyatlari tahlili.....	131
Ismoyilov I.B., Qayumov J.A., Ismoyilov F.B., Qo'ldoshev E.I.	
Mahalla instituti asosida kambag'allikni qisqartirishda targetlash mexanizmlarining samaradorligi	137
Baratov J.N.	
Tijorat banklarida aktivlar boshqaruvini tashkil etish mexanizmlari	144
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Оптимизация жилищной инфраструктуры с учетом инсоляции и урбанизации как фактор региональной экономики.....	150
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Harbiy ta'lim muassasalarida mashg'ulotlarni tashkil etishda intellektual o'qitish tizimlarining roli.....	154
Maxamadov Rustam Xabibullayevich, Djamatov Mustafa Xatamovich	
Valyuta operatsiyalarini amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha xorij tajribasi.....	160
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Qurilish sanoati korxonalarida innovatsiyalarni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	169
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Jismoniy shaxslardan undiriladigan "daromad" solig'ining iqtisodiy tahlili	173
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
Hududlarda inson salohiyatini takomillashtirish yo'llari.....	180
Tojiyeva Muhayyo Valiyevna	
Banklar reytingini prognoz qilishning ekonometrik tahlili	188
Karabaev Nodir Abduhamidovich	
Raqamli iqtisodiyot rivojida yangi bank xizmat turlarini rivojlantirish istiqbollari	201
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevena	
O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va o'rta muddatli soliq-budjet siyosatining ahamiyati.....	207
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
Tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash muammolari va ularni raqamli texnologiyalar orqali bartaraf etish yo'llari.....	211
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning iqtisodiy-ijtimoiy oqibatlarini tahlili.....	216
Xatamov Nurbek Ochildiyevich	
O'zbekiston turizm sohasida innovatsion faollikni oshirishning shakllari	222
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Turizm va mehmonxona industriyasida xizmatlar sifatini oshirishda yashil texnologiyalarni joriy etish jarayonida innovatsiyalar va tadbirkorlik amaliyotining o'rganilishi	227
Kamolova Mohinur Iskandarovna	
Davlat ulushi 50 foiz va undan yuqori bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosati.....	239
Suyunov Otabek Shuxrat o'g'li	

Big data и искусственный интеллект как драйверы цифровой экономики	242
Бозорова Ирина Жуманазаровна	
Mahalliyashtirish asosida mahsulotlar ishlab chiqarish ko'rsatkichlari tahlili va rivojlantirish istiqbollari (Namangan viloyati misolida)	247
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Temir yo'l transportida yo'llarni ta'mirlash korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish	254
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
Актуальные вопросы финансирования инвестиционных проектов	259
Шомуродов Равшан Турсункулович. Рашидова Дилфуза Ганиевна	
Milliy darajada iqtisodiy xavfsizlikning ekologik omillari.....	266
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li	
Zamonaviy texnologiyalar va raqamli yondashuvlarning individuallashtirilgan xizmatlarda tutgan o'rni.....	276
Raxmatov Aziz Tolipovich	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda monetar omillardan samarali foydalanish.....	280
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
Mahalliy moda brendlarini iste'molchilar kiyinish imijiga ta'sirini ekonometrik baholash	286
Tuxtayeva Oydinoy Normamatovna	
Moliyaviy innovatsiyalarni banklarga joriy etishning afzalliklari	290
Makhmudova Mukhlisa Kodirjon kizi	
Kichik biznesni innovatsion rivojlantirish strategiyasi	295
Muxitdinov Shuxrat Ziyavitdinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida parrandachilikni rivojlantirishni modellashtirish usullari	299
Bobomuratov Imomkul Islamovich	
Mehnat resurslaridan foydalanishning xususiyatlari va tashkil etish mezonlari	306
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Зелёное бюджетирование как инструмент повышения эффективности управления государственными финансами	311
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
Soliq ma'murchiligi va raqobat muhitiga oid ilmiy nazariy qarashlar	318
Donaboyev Jahongir Husan o'g'li	
Особенности создание полимерных композиционных материалов на основе вторичного сырья.....	324
Маджидов Абдинаби Аманович	
O'zbekistonning BMT "Elektron hukumatni rivojlantirish indeksi"dagi o'rnini yaxshilash choralari	330
Umarova Durdona Abdumannabovna	
Ekologik auditing axborot bilan ta'minlanishi.....	335
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
Анализ механизмов управления и контроля финансовыми ресурсами на предприятиях с государственной долей, на примере АО "Узметкомбинат"	340
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
O'zbekiston Respublikasida QQS ma'murchiligi amaliyoti tahlili.....	347
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Сравнительный анализ отечественных и зарубежных подходов к оценке финансовой устойчивости компаний	354
Утемуратова Магрифа Пердебаевна	
Uy - joy kommunal xo'jaligi sohasida innovatsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini yanada takomillashtirish	359
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, Matkomilov Mirjalol Mirkomil o'g'li	

Namangan viloyatida nodavlat maktablar salohiyati.....	363
Abdusattorov Sodiqjon Hakimjon o'g'li	
Kimyo sanoatida loyihalarni baholash va monitoring qilishning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri.....	369
Sabirov Oybek Shavkatbekovich	
Gaz va gazkondensatning harakatlanish qobiliyatini oshirish usullar tahlili	374
Abdirazakov Akmal Ibragimovich, Boymurodov Boynazar Muradillayevich	
O'zbekiston sharoitida Agile davlat boshqaruvining kelajak istiqbollari	379
Sayfiyev Jasur Ravshanovich	
Bank korporativ boshqaruv samaradorligi va uning moliyaviy ko'rsatkichlari.....	384
Temirov Abdulaziz Alimjanovich	
Tijorat banklarining moliyaviy risklari	390
Suxrob Narzullayevich Xolmatov	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni ekonometrik modellashtirish va tahlil qilish.....	395
Djabbarov Rahimjon Abdullayevich	
To'qimachilik sanoatini iqtisodiy jihatdan rivojlanishida asosiy ko'rsatkichlarini prognozlash algoritmi	400
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
O'zbekiston iqtisodiyotida qarz mablag'lari va xorijiy valyuta ayirboshlash bozorlarining ta'minot va talab mexanizmlari: nazariy asoslar va amaliy tahlil	406
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Tijorat bankining moliyaviy barqarorligini shakllantiruvchi va unga ta'sir etuvchi omillarni ekonometrik baholash	414
Umarov Davron Shavkatovich	
O'zbekistonda raqamli bozorlar rivojlanishi: asosiy tendensiyalar va raqobat holati	424
Saparov Islom O'lmasovich	
Rivojlangan mamlakatlar soliq mexanizmini qo'llash orqali O'zbekiston Respublikasi soliq tizimini barqaror rivojlantirish	430
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
RAQAMLI TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNI JORIY ETISHDA QO'LLANALADIGAN IQTISODIY MODEL.....	437
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
NONPARAMETRIC SEQUENTIAL CONFIDENCE ESTIMATION BY FIXED-WIDTH CONFIDENCE INTERVALS: ASYMPTOTIC CONSISTENCY AND ASYMPTOTIC EFFICIENCY	444
Tursunov Gafur Tairovich	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI.....	453
A.A. Ismailov	
"HOZIRGI RAQAMLI ASRDA STARTAPLARNING IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI"	459
Sultonov Omon Juma o'g'li	
MA'LUMOTLARNI TOZALASH VA OPTIMALLASHTIRISHNING STATISTIK USULLARI	463
Qosimjonov G'ulomjon Qosimovich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAYYORLANGAN MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI O'TKAZISH XUSUSIYATLARI	467
Meliev Isroil Ismoilovich	
YAPONIYA TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT OPERATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	473
Rahimov Akmal Matyaqubovich	
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM SIFATI VA OLIY TA'LIM TASHKILOTLARI REYTINGINI SHAKLLANTIRISH: AXBOROT-TAHLILY DASHBOARD YONDASHUVI	481
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARIGA BAHO SHAKLLANISHI VA UNI SAMARALI BOSHQARISH	487
B. Djurayev	

TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGIGA KORPORATIV BOSHQARUV
VA SHAFFOFLIKNING TA'SIRI 494
Abduraxmanova Matluba Maxamadaminovna

TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGIGA KORPORATIV BOSHQARUV VA SHAFFOFLIKNING TA'SIRI

Abduraxmanova Matluba Maxamadaminovna

i.f.n., prof.

“Bank ishi” kafedrası professori

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

(orcid: 0000-0003-1039-232X)

e mail: m.abdurakhmanova@tsue.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada tijorat banklari raqobatbardoshligiga korporativ boshqaruv tamoyillarini joriy etish va axborot shaffoqligini ta'minlashning ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida bank tizimida korporativ boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi, korporativ nazorat tizimining rivojlanishi hamda moliyaviy hisobotlar shaffoqligining banklar investitsion jozibadorligi va bozor pozitsiyalariga ta'siri o'rganildi. Tahlillar natijasida tijorat banklarida korporativ boshqaruv tamoyillarini takomillashtirish va axborot shaffoqligini ta'minlashga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: moliya bozori, tijorat banklari, korporativ boshqaruv, shaffoqlik, korporativ nazorat, bank raqobatbardoshligi, moliyaviy hisobot, institutsional rivojlanish.

Abstract: This article analyzes the impact of implementing corporate governance principles and ensuring transparency of information on commercial banks' competitiveness. Within the framework of the study, the effectiveness of corporate governance mechanisms in the banking system, the development of the corporate control system, and the impact of financial reporting transparency on the investment attractiveness and market position of banks were studied. As a result of the analysis, scientifically based proposals and recommendations aimed at improving the principles of corporate governance and ensuring transparency of information in commercial banks have been developed.

Keywords: financial market, commercial banks, corporate governance, transparency, corporate control, bank competitiveness, financial reporting, institutional development.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние внедрения принципов корпоративного управления и обеспечения прозрачности информации на конкурентоспособность коммерческих банков. В рамках исследования были изучены эффективность механизмов корпоративного управления в банковской системе, развитие системы корпоративного контроля и влияние прозрачности финансовой отчетности на инвестиционную привлекательность и рыночные позиции банков. В результате анализа разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации, направленные на совершенствование принципов корпоративного управления и обеспечение прозрачности информации в коммерческих банках.

Ключевые слова: финансовый рынок, коммерческие банки, корпоративное управление, прозрачность, корпоративный контроль, конкурентоспособность банков, финансовая отчетность, институциональное развитие.

KIRISH

Moliyaviy hisobotlarning shaffoqligi, korporativ nazorat tizimining samaradorligi va axborot oshkoraligining ta'minlanishi banklar faoliyati samaradorligini oshirish, investorlar ishonchini mustahkamlash hamda moliya bozorida barqaror raqobat muhitini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Bunday institutsional omillar banklar investitsion jozibadorligini ta'minlash va moliyaviy xizmatlar bozorida ularning raqobat pozitsiyalarini mustahkamlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Zamonaviy moliyaviy xizmatlar bozorida investorlar va mijozlar uchun bank faoliyati haqidagi axborotning ochiqligi va ishonchliligi alohida ahamiyat kasb etadi. Banklar tomonidan moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlar asosida tayyorlanishi, korporativ boshqaruv tamoyillariga rioya qilinishi va axborot shaffoqligining ta'minlanishi investorlar ishonchini oshirish va banklar investitsion jozibadorligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, axborot shaffoqligining yuqori darajada ta'minlanishi moliya bozorida raqobat muhitini rivojlantirish va banklar faoliyati samaradorligini oshirish uchun muhim shartlardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham bank tizimini modernizatsiya qilish va korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish davlat iqtisodiy siyosati ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakat bank tizimida korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish, moliyaviy hisobotlar shaffofligini ta'minlash va xalqaro standartlarga mos korporativ boshqaruv amaliyotini joriy etishga qaratilgan institutsional islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayon banklar faoliyati samaradorligini oshirish, investorlar ishonchini mustahkamlash va moliya bozorida barqaror raqobat muhitini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, moliya bozori sharoitida korporativ boshqaruv va axborot shaffofligining tijorat banklari raqobatbardoshligiga ta'sirini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korporativ boshqaruv moliyaviy institutlar faoliyati samaradorligini ta'minlash va moliya bozorida barqaror raqobat muhitini shakllantirishda muhim institutsional mexanizmlardan biri hisoblanadi. iqtisodiy adabiyotlarda korporativ boshqaruvning banklar faoliyatiga ta'siri keng tadqiq etilgan. Jumladan, iqtisodchi olim Andrey Shleyfer va Robert Vishni korporativ boshqaruv tizimining asosiy vazifasi investorlar manfaatlarini himoya qilish va menejment faoliyati ustidan samarali nazoratni ta'minlashdan iborat ekanligini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, samarali korporativ boshqaruv tizimi banklar faoliyatida agentlik muammolarini kamaytirish, korporativ qarorlar samaradorligini oshirish va moliyaviy institutlar barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi [3].

Bank tizimida korporativ boshqaruv mexanizmlarining ahamiyatini tadqiq qilgan olimlardan yana biri Lyuk Layeven hisoblanadi. Uning ilmiy tadqiqotlarida korporativ boshqaruv tamoyillarini samarali joriy etish banklar risk profilini optimallashtirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslangan. Muallifning ta'kidlashicha, banklarda direktorlar kengashi faoliyatining samarali tashkil etilishi va korporativ nazorat tizimining mustahkamligi banklar faoliyati samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi [4].

Shuningdek, bank korporativ boshqaruv masalalari xalqaro moliyaviy tashkilotlar tomonidan ham keng o'rganilgan. Masalan, Basel Committee on Banking Supervision tomonidan ishlab chiqilgan korporativ boshqaruv tamoyillariga ko'ra, banklarda samarali korporativ boshqaruv tizimi bank risklarini boshqarish, manfaatdor tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish va moliyaviy hisobotlar shaffofligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi [15].

Mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda ham bank tizimida korporativ boshqaruv va moliyaviy shaffoflik masalalari keng tadqiq qilingan. Xususan, iqtisodchi olim A.V. Vahobov moliya bozori rivojlanishida korporativ boshqaruv mexanizmlari moliyaviy institutlar faoliyati samaradorligini ta'minlashda muhim omil ekanligini ta'kidlaydi. Muallifning fikricha, korporativ boshqaruv tamoyillarini samarali joriy etish bank tizimida korporativ nazoratni kuchaytirish, moliyaviy hisobotlar shaffofligini ta'minlash va investorlar ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi [7].

Shu bilan birga, o'zbekistonlik iqtisodchi olim Sh.I. Mustafaqulov bank tizimida korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish moliyaviy xizmatlar bozorida banklar raqobatbardoshligini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, korporativ boshqaruv tamoyillariga asoslangan bank boshqaruv tizimi menejment qarorlarining samaradorligini oshirish, moliyaviy risklarni kamaytirish va bank faoliyati shaffofligini ta'minlash imkonini beradi [9].

Moliya bozorida korporativ boshqaruv va banklar raqobatbardoshligi o'rtasidagi bog'liqlikni tadqiq qilgan mahalliy olimlardan yana biri O.T. Jo'rayev hisoblanadi. Muallifning ilmiy ishlarida bank tizimida korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish moliyaviy xizmatlar bozorida banklar faoliyati samaradorligini oshirish, bank xizmatlari sifatini takomillashtirish va investorlar ishonchini mustahkamlashda muhim omil hisoblanishi ta'kidlangan [10].

Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, korporativ boshqaruv mexanizmlarini samarali joriy etish banklar faoliyati samaradorligini oshirish, moliyaviy hisobotlar shaffofligini ta'minlash va moliya bozorida barqaror raqobat muhitini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda korporativ boshqaruv va bank raqobatbardoshligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning ayrim jihatlari yetarlicha yoritilmagan. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqot doirasida moliya bozori sharoitida korporativ boshqaruv va axborot shaffofligining tijorat banklari raqobatbardoshligiga ta'sirini kompleks tahlil qilish dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning nazariy va metodologik asosini iqtisodiy adabiyotlar, xalqaro moliyaviy tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan tahliliy materiallar hamda xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy qarashlari tashkil etadi.

Tadqiqot doirasida korporativ boshqaruv mexanizmlarining banklar faoliyati samaradorligiga ta'sirini baholashda qiyosiy tahlil usuli qo'llanildi. Ushbu usul orqali bank tizimida korporativ boshqaruv standartlarining rivojlanish tendensiyalari va xalqaro amaliyotda qo'llanilayotgan korporativ boshqaruv modellari tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida statistik tahlil usulidan ham keng foydalanildi. Ushbu usul yordamida O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari, tijorat banklarining yillik moliyaviy hisobotlari hamda moliyaviy xizmatlar bozori rivojlanishiga oid ko'rsatkichlar tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar. Tijorat banklari raqobatbardoshligini ta'minlashda korporativ boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi va axborot shaffofligining yuqori darajada ta'minlanishi muhim institutsional omillardan biri hisoblanadi. Samarali korporativ boshqaruv tizimi bank faoliyatini strategik boshqarish, korporativ qarorlar qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish, risklarni tizimli ravishda boshqarish va ichki nazorat mexanizmlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, moliyaviy hisobotlar shaffofligining ta'minlanishi investorlar, kreditorlar va mijozlar tomonidan bank faoliyatiga nisbatan ishonch darajasini oshirish, moliya bozorida axborot asimmetriyasini kamaytirish hamda banklar investitsion jozibadorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bunday institutsional mexanizmlar banklar faoliyati samaradorligini oshirish bilan birga moliyaviy xizmatlar bozorida barqaror raqobat muhitini shakllantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, bank tizimida korporativ boshqaruv va axborot shaffofligi darajasini baholash maqsadida bir qator institutsional va iqtisodiy ko'rsatkichlarni kompleks tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday tahlil banklarda korporativ boshqaruv tamoyillarining amalda qay darajada joriy etilganini, moliyaviy hisobotlar shaffofligi va korporativ nazorat mexanizmlarining rivojlanish darajasini aniqlash imkonini beradi. Avvalo, O'zbekiston bank tizimida korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish va moliyaviy shaffoflikni ta'minlash bilan bog'liq asosiy institutsional ko'rsatkichlarning rivojlanish dinamikasini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston bank tizimida korporativ boshqaruv va moliyaviy shaffoflikni ta'minlash bilan bog'liq asosiy institutsional ko'rsatkichlar¹

Ko'rsatkich	2020y.	2021y.	2022y.	2023y.	2024y.
Tijorat banklari soni	30	32	33	34	35
IFRS asosida hisobot tayyorlovchi banklar ulushi (%)	45	56	67	78	85
Kuzatuv kengashida mustaqil a'zolar amaliyoti joriy etilgan banklar ulushi (%)	22	27	31	36	41

Jadval ma'lumotlari O'zbekiston bank tizimida korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish va moliyaviy hisobotlar shaffofligini ta'minlashga qaratilgan institutsional islohotlar izchil amalga oshirilayotganini ko'rsatadi. Xususan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) asosida hisobot tayyorlaydigan banklar ulushining barqaror o'sib borishi bank tizimida moliyaviy axborotning oshkoraligi va hisobdorlik darajasining sezilarli darajada oshganini anglatadi. Bu esa moliya bozori ishtirokchilari — investorlar, kreditorlar va mijozlar uchun banklar faoliyati to'g'risida ishonchli va taqqoslanadigan moliyaviy axborot taqdim etish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, kuzatuv kengashlarida mustaqil a'zolar ulushining ortishi korporativ nazorat tizimining institutsional jihatdan mustahkamlanayotganini va bank boshqaruv jarayonlarida strategik qarorlar qabul qilishda mustaqil nazorat mexanizmlari ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Bu holat bank boshqaruv tizimida shaffoflik, hisobdorlik va manfaatdor tomonlar o'rtasidagi institutsional muvozanatni ta'minlashda muhim omillardan biri hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, korporativ boshqaruv mexanizmlarining amaliy samaradorligini baholashda banklarning moliyaviy barqarorligi va kapital yetariligi ko'rsatkichlari alohida ahamiyat kasb etadi. Kapital yetariligi bank tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlovchi asosiy indikatorlardan biri bo'lib, banklarning kredit, bozor va operatsion risklarini qoplash imkoniyatini ifodalaydi. Shu bois, tijorat banklarida kapital yetariligi ko'rsatkichlarining dinamikasini tahlil qilish korporativ boshqaruv tizimi samaradorligi va risk-menejment mexanizmlarining qay darajada samarali amalga oshirilayotganini baholash imkonini beradi. Ayniqsa, bank kapitali yetariligi darajasining xalqaro Bazel standartlari talablariga nisbatan yuqori darajada saqlanishi bank tizimida risklarni boshqarish siyosati va korporativ nazorat mexanizmlari samarali amalga oshirilayotganini ko'rsatadi. Shu munosabat bilan quyidagi jadvalda O'zbekiston tijorat banklarida kapital yetariligi ko'rsatkichlarining dinamikasi tahlil qilindi (2-jadval).

1 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi to'g'risida yillik hisobotlar (2021–2024).

2-jadval. O'zbekiston tijorat banklarida kapital yetariligi va moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari

Yil	Kapital yetariligi koeffitsiyenti (%)	Bazel minimal talabi (%)	Bank aktivlari o'sishi (%)
2020	18.4	8	15.2
2021	18	8	17.5
2022	17.6	8	19.8
2023	17.3	8	21.4
2024	17.1	8	23.6

2-jadval ma'lumotlari O'zbekiston bank tizimida kapital yetariligi ko'rsatkichlari xalqaro bank nazorati standartlari, xususan Bazel qo'mitasi tomonidan belgilangan minimal talablardan sezilarli darajada yuqori darajada saqlanayotganini ko'rsatadi. Kapital yetariligi koeffitsiyentining tahlil qilingan davr mobaynida barqaror holatda saqlanishi bank tizimida risklarni boshqarish mexanizmlari va korporativ boshqaruv tamoyillarining samarali amalga oshirilayotganini anglatadi. Bu holat tijorat banklarida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, potensial moliyaviy shoklarga nisbatan barqarorlikni mustahkamlash va bank tizimiga nisbatan investorlar hamda mijozlar ishonchini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi [14].

Shu bilan birga, bank aktivlari hajmining izchil o'sib borishi moliyaviy xizmatlar bozorining kengayib borayotganini va banklar tomonidan iqtisodiyot tarmoqlarini moliyalashtirish hajmi ortib borayotganini ko'rsatadi. Aktivlar dinamikasining o'sishi banklar faoliyatida investitsion va kredit operatsiyalarining kengayishi, moliyaviy vositachilik funksiyalarining faollashuvi hamda moliya bozorida bank xizmatlariga bo'lgan talabning ortib borayotganini anglatadi. Bu esa bank tizimining iqtisodiy rivojlanish jarayonlarida muhim institutsional subyekt sifatidagi rolini yanada kuchaytirayotganini ko'rsatadi (3-jadval).

3-jadval. O'zbekistonning ayrim tijorat banklarida moliyaviy samaradorlik ko'rsatkichlari (2024)²

Bank	Aktivlar rentabelligi ROA (%)	Kapital rentabelligi ROE (%)	Aktivlar o'sishi (%)
O'zmilliybank	2.1	15.9	19
Asaka bank	2	14.7	18
Ipoteka bank	2.4	17.5	22
Kapitalbank	3	20.6	24

3-jadval natijalari korporativ boshqaruv mexanizmlari samarali tashkil etilgan tijorat banklarida moliyaviy samaradorlik ko'rsatkichlari nisbatan yuqori darajada shakllanayotganini ko'rsatadi. Xususan, raqamli bank xizmatlarini faol rivojlantirayotgan, korporativ boshqaruv standartlarini xalqaro amaliyotga muvofiq joriy etgan hamda moliyaviy hisobotlar shaffofligini ta'minlayotgan banklarda kapital rentabelligi (ROE) va aktivlar rentabelligi (ROA) kabi ko'rsatkichlar barqaror o'sish tendensiyasiga ega ekani kuzatiladi. Bu holat bank boshqaruv tizimida strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarining samarali tashkil etilgani, risk-menejment mexanizmlarining to'g'ri yo'lga qo'yilgani va resurslardan oqilona foydalanilayotganini anglatadi. Shu bilan birga, raqamli moliyaviy xizmatlarning keng joriy etilishi bank operatsiyalarining tezkorligi va samaradorligini oshirish, mijozlar bazasini kengaytirish hamda xizmatlar geografiyasini diversifikatsiya qilish orqali banklar moliyaviy natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, korporativ boshqaruv va axborot shaffofligi banklar raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim institutsional omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, korporativ nazorat mexanizmlarining mustahkamligi, direktorlar kengashi faoliyati samaradorligi va moliyaviy axborotning oshkoraligi investorlar ishonchini mustahkamlash, moliya bozorida axborot asimmetriyasini kamaytirish hamda banklar investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu omillar o'z navbatida banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, resurslar jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy xizmatlar bozorida barqaror raqobat pozitsiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, tijorat banklari raqobatbardoshligiga korporativ boshqaruv omillarining ta'sirini yanada aniq va kompleks baholash maqsadida marketing, boshqaruv va axborot shaffofligi indikatorlarini qamrab olgan integral baholash tizimini qo'llash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bunday integral indikatorlar tizimi banklar faoliyati samaradorligini kompleks baholash, korporativ boshqaruv mexanizmlarining amaliy

2 O'zmilliybank Asaka bank Ipoteka bank Kapitalbank 2024 yillik moliyaviy hisobotlari.

natijadorligini aniqlash va moliya bozori sharoitida tijorat banklarining raqobat ustunliklarini shakllantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni tizimli tahlil qilish imkonini beradi (4-jadval).

4-jadval. Tijorat banklarida korporativ boshqaruv va shaffoflik omillarining raqobatbardoshlikka ta'siri³

Omil	Ta'sir darajasi (%)
Moliyaviy hisobotlar shaffofligi	77
Risk-menejment tizimi samaradorligi	74
Kuzatuv kengashi mustaqilligi	69
Axborot oshkoraligi	72
Korporativ boshqaruv standartlariga rioya qilish	75

Jadval natijalari korporativ boshqaruvning asosiy elementlari — moliyaviy hisobotlar shaffofligi, risk-menejment tizimi samaradorligi va korporativ nazorat mexanizmlarining mustahkamligi tijorat banklari raqobatbardoshligini shakllantirishda hal qiluvchi institutsional omillardan biri ekanligini ko'rsatadi. Xususan, moliyaviy axborot shaffofligining ta'minlanishi moliya bozori ishtirokchilari o'rtasida axborot asimmetriyasini kamaytirish, investorlar va kreditorlar uchun bank faoliyati to'g'risida ishonchli va taqqoslanadigan ma'lumotlar taqdim etish hamda kapital jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Bu holat banklarning investitsion jozibadorligini oshirish, moliya bozoridagi reputatsion pozitsiyalarini mustahkamlash va moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga olib keladi.

Shu bilan birga, risk-menejment tizimining samarali tashkil etilishi va korporativ nazorat mexanizmlarining mustahkamligi banklar faoliyatida moliyaviy risklarni kamaytirish, strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarining samaradorligini oshirish hamda bank tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bu esa tijorat banklarining iqtisodiy shoklar va bozor o'zgarishlariga nisbatan barqarorligini oshirish, moliyaviy xizmatlar bozorida ularning institutsional barqarorligini ta'minlash va uzoq muddatli raqobat ustunliklarini shakllantirish imkonini beradi.

Umuman olganda, tahlil natijalari korporativ boshqaruv standartlarini takomillashtirish va axborot shaffofligini ta'minlash moliya bozori sharoitida tijorat banklari raqobatbardoshligini mustahkamlashning strategik yo'nalishlaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, moliyaviy hisobotlar oshkoraligini ta'minlash, korporativ nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va risk-menejment tizimini takomillashtirish banklar faoliyati samaradorligini oshirish, investorlar ishonchini mustahkamlash hamda moliyaviy xizmatlar bozorida barqaror va shaffof raqobat muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, korporativ boshqaruv tamoyillarini bank faoliyatining barcha boshqaruv bosqichlarida tizimli ravishda joriy etish tijorat banklarining moliya bozoridagi raqobat pozitsiyalarini mustahkamlash va ularning barqaror rivojlanishini ta'minlashning muhim institutsional shartlaridan biri hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bank tizimida korporativ boshqaruv standartlarining joriy etilishi, moliyaviy hisobotlar oshkoraligining ta'minlanishi hamda korporativ nazorat mexanizmlarining mustahkamlanishi banklar faoliyati samaradorligini oshirish, investorlar ishonchini mustahkamlash va moliya bozorida barqaror raqobat muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Amalga oshirilgan tahlillar korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish banklar moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va ularning bozordagi raqobat pozitsiyalarini kuchaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatadi. Xususan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini joriy etish, kuzatuv kengashlarida mustaqil a'zolar ulushini oshirish va risk-menejment tizimlarini rivojlantirish bank boshqaruv samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, bank aktivlari o'sishi va moliyaviy samaradorlik ko'rsatkichlarining ijobiy dinamikasi korporativ boshqaruv mexanizmlarining institutsional samaradorligini tasdiqlaydi.

Olib borilgan tadqiqotlar natijalaridan kelib chiqib, moliya bozori sharoitida tijorat banklari raqobatbardoshligini mustahkamlash va korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish maqsadida quyidagi ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqildi:

- tijorat banklarida korporativ boshqaruv standartlarini xalqaro amaliyotga muvofiq takomillashtirish va direktorlar kengashi faoliyati samaradorligini oshirish maqsadga muvofiq. Bu bank boshqaruv tizimida strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish va korporativ nazorat mexanizmlarini mustahkamlash imkonini beradi.

³ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari va tijorat banklari hisobotlari asosida muallif tahlili.

- bank faoliyatida moliyaviy hisobotlar shaffofligini ta'minlash va xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini keng joriy etish zarur. Bu moliya bozori ishtirokchilari uchun banklar faoliyati to'g'risida ishonchli va taqqoslanadigan axborot taqdim etishga xizmat qiladi.

- banklarda risk-menejment tizimini takomillashtirish va korporativ risklarni boshqarish mexanizmlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bu bank tizimi moliyaviy barqarorligini ta'minlash va iqtisodiy shoklarga nisbatan barqarorlikni oshirishga xizmat qiladi.

- korporativ boshqaruv jarayonlarida raqamli texnologiyalar va zamonaviy axborot tizimlaridan foydalanishni kengaytirish bank boshqaruvi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu qaror qabul qilish jarayonlarini tezkorlashtirish va boshqaruv jarayonlarining shaffofligini ta'minlash imkonini beradi.

- korporativ boshqaruv samaradorligini baholash uchun kompleks indikatorlar tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Bu bank boshqaruv tizimining institutsional samaradorligini baholash va strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun muhim analitik baza yaratadi.

- bank tizimida korporativ boshqaruv va axborot shaffofligini ta'minlashga qaratilgan normativ-huquqiy bazani takomillashtirish moliya bozorida shaffoflik darajasini oshirish va moliyaviy institutlar faoliyatida institutsional barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish va moliyaviy axborot shaffofligini ta'minlash tijorat banklari raqobatbardoshligini mustahkamlash, bank tizimi moliyaviy barqarorligini ta'minlash va moliyaviy xizmatlar bozorini barqaror rivojlantirishning muhim institutsional shartlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020–2025-yillarda O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi PF–5992-son Farmoni. – Toshkent, 2020.
3. Shleifer A., Vishny R. A Survey of Corporate Governance. – Journal of Finance, 1997.
4. Laeven L. Corporate Governance: What's Special about Banks? – Annual Review of Financial Economics, 2013.
5. Nier E. Market Discipline, Disclosure and Moral Hazard in Banking. – Journal of Financial Intermediation, 2006.
6. Verma S. Corporate Governance Mechanisms and Bank Performance. – Journal of Financial Economics, 2025.
7. Vahobov A.V. Moliya bozori. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.
8. G'ulomov S.S. Raqamli iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
9. Mustafaqulov Sh.I. Bank xizmatlari bozori va uni rivojlantirish masalalari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.
10. Jo'rayev O.T. Bank marketingi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2017.
11. Abdurakhmanova, M. «Digitization processes in libraries: problems and solutions.» Science and innovation 2.B2 (2023): 368-372.
12. Axrorovna A. A. Innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishda o'zbekiston bank tizimi oldidagi dolzarb masalalar //Science and innovation. – 2024. – T. 3. – №. Special Issue 24. – S. 321-326.
13. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi to'g'risida yillik hisobot. – Toshkent, 2024.
14. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Statistik byulleten. – Toshkent, 2024.
15. Basel Committee on Banking Supervision. Corporate Governance Principles for Banks. – Basel: Bank for International Settlements, 2015.
16. OECD. G20/OECD Principles of Corporate Governance. – Paris: OECD Publishing, 2023.
17. World Bank. Corporate Governance and Financial Sector Development. – Washington DC: World Bank, 2021.
18. International Monetary Fund (IMF). Global Financial Stability Report. – Washington DC: IMF, 2023.
19. Kapitalbank ATB. Annual Financial Report. – Toshkent, 2024.
20. Asaka Bank AJ. Annual Financial Report. – Toshkent, 2024.
21. Ipoteka-bank ATIB. Annual Financial Report. – Toshkent, 2024.
22. O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki (O'zmilliybank). Annual Financial Report. – Toshkent, 2024.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100